

Vejledning til domsmænd og nævninger

Juli 2007

Domstolsstyrelsen

Trykt i 11.000 eksemplarer

Design: Kommunikanten

Tryk: VesterKopi

Indhold

Indledning	5
Udtagelse til hvervet som lægdommer	6
Udtagelse til de enkelte sager	7
Betaling for hvervet som lægdommer	8
Hvilke straffesager er domsmandssager?	9
Hovedforhandlingen i domsmandssager	9
Voteringen i domsmandssager	11
Særligt om nævningsager	13

Indledning

Formålet med dette hæfte er at orientere dig om, hvad der foregår i de sager, hvor der medvirker lægdommere, og i den forbindelse især at gøre dig bekendt med, hvilke opgaver der er pålagt dig som lægdommer, når forhandlingerne i retssalen er afsluttet. Det er ansvarsfuldt og vanskeligt at være med til at dømme andre mennesker, og det er derfor vigtigt, at du kender din opgave.

Nævninger og domsmænd kaldes under ét for lægdommere. Lægdommeres medvirken i strafferetsplejen kendes i mange lande. Ved at inddrage lægfolk i behandlingen af straffesager opnås en meget betydningsfuld kontakt mellem befolkningen og domstolene på dette område. Det er kun få straffesager, der er nævningesager. Domsmandssagerne har langt større praktisk betydning.

Lægdommerne er ligestillede med de juridiske dommere og har samme ansvar for de afgørelser, der træffes. Når sagen skal afgøres, har lægdommerne derfor både ret og pligt til at fremsætte deres synspunkter på baggrund af det, der er fremkommet i retten. De er dog – ligesom de juridiske dommere – forpligtet til at rette sig efter loven.

Bestemmelserne om nævningers medvirken i visse straffesager ved landsretterne blev indført med retsplejeloven i 1919. Reglerne om domsmænds medvirken i andre straffesager – ved byretterne og ved landsretterne i ankesager – blev først gennemført ved en ændring af retsplejeloven i 1936. Fra den 1. januar 2008 er retsplejeloven ændret, sådan at alle sager herefter behandles ved byretten i 1. instans, herunder også nævningesager. Denne vejledning gælder for sager, der anlægges efter den 1. januar 2008.

Der kan godt gå lang tid, før du bliver indkaldt som lægdommer ved domstolene. Derfor er det vigtigt, at du gemmer vejledningen, så du stadig har den, når det bliver relevant. Du kan også finde vejledningen på www.domstol.dk.

Udtagelse til hvervet som lægdommer

Lægdommere udtages for 4 år ad gangen.

Til nævning eller domsmand kan udtages enhver uberygtet mand eller kvinde, der har valget til Folketinget. Kravet til uberygtethed betyder, at personer, der er straffet for mere alvorlige lovovertrædelser, ikke kan virke som nævning eller domsmand.

Personer, der fylder 70 år i løbet af de 4 år, udtagelsen gælder, udtages ikke til nævning eller domsmand. Det samme gælder personer, der på grund af åndelig eller legemlig svaghed, herunder også tunghørighed eller utilstrækkeligt kendskab til det danske sprog, ikke kan fungere som nævning eller domsmand. Ministre, advokater, advokatfuldmægtige, centraladministrationens, domstolenes, anklagemyndighedens, overøvrighedens, politiets og fængselsvæsnets tjenestemænd og øvrige personale samt sognefogeder og folkekirkens og de anerkendte trossamfunds gejstlige udtages heller ikke som lægdommere.

Personer i visse stillinger kan anmode om fritagelse for hvervet som lægdommer. Det samme gælder personer, der er fyldt 60 år, eller som ikke kan opfylde hvervet på grund af deres helbredstilstand eller erhvervs- eller familieforhold. Også domsmænd og nævninger, der flytter til en anden kreds, kan anmode om fritagelse for hvervet.

Udtagelsen sker på den måde, at et særligt udvalg i hver kommune peger på et antal borgere, der udgør et alsidigt sammensat udsnit af befolkningen og som anses for egnede til at være lægdommere. De valgte optages på en liste, der kaldes grundlisten.

Grundlisterne indsendes af kommuner på øerne (Østre Landsretskreds) til præsidenten for Østre Landsret i København og af kommuner i Jylland (Vestre Landsretskreds) til præsidenten for Vestre Landsret i Viborg.

Ved lodtrækning blandt de personer, der er optaget på grundlisterne, dannes der nævninge- og domsmandslistor for landsretterne og for hver byret. De lægdommere, der er udtaget, får skriftlig besked om det.

Indsigelse mod udtagelsen eller anmodning om fritagelse for hvervet skal ske til landsrettens præsident i henholdsvis København eller Viborg.

Antallet af lægdommere bliver fastsat sådan, at en lægdommer kommer til at virke ca. 4 gange årligt. Men da man ikke på forhånd kan vide, hvor mange sager der kommer til behandling i perioden, kan det ske, at en nævning eller domsmand kommer til at virke flere eller færre gange i løbet af et år.

Som lægdommer bliver man registreret i Det Centrale Rettighedsregister, således at landsretten vil blive informeret, hvis man bliver sigtet for strafbare forhold.

Udtagelse til de enkelte sager

Inden hovedforhandling i en sag, der skal behandles under medvirken af lægdommere, udtages det nødvendige antal domsmænd eller nævninger.

Retten kan vælge at udtage suppleanter, der følger sagen, og som kan træde til, hvis en lægdommer bliver syg. Det sker typisk i nævningsager og langvarige domsmandssager.

Udtagelsen sker via retternes IT-system. Systemet vælger de personer, der står først på listen, og som ikke tidligere inden for 4 års perioden har været indkaldt som nævning eller domsmand. Når man er nået listen til ende, sker udtagelse forfra.

Normalt kan lægdommerne regne med kun at skulle gøre tjeneste en enkelt dag ad gangen, men de skal medvirke i alle de sager, der begynder den pågældende dag – også selv om sagen ikke afsluttes samme dag. Nogle sager er så omfattende, at behandlingen strækker sig over flere dage eller uger.

Domsmand indkaldes af retten med mindst 3 dages varsel og nævninger med mindst 1 uges varsel, men fristen kan være kortere, hvis det er nødvendigt. Hvis man mener at have lovligt forfald (sygdom, bortrejse og lign.), skal retten snarest muligt have besked. En domsmand eller nævning, som udebliver uden lovligt forfald, risikerer bødestraf.

For lægdommere gælder de samme regler om inhabilitet, som gælder for juridiske dommere. En lægdommer kan f.eks. ikke medvirke i en sag, der drejer sig om et tyveri fra ham eller hende, eller hvis han eller hun er nært beslægtet eller besvogret med den tiltalte, vidner, anklageren, forsvareren eller andre personer, der er involveret i sagen. En tiltalt kan også gøre indsigelse mod en lægdommers habilitet, når der foreligger andre omstændigheder, som kan vække tvivl om vedkommendes fuldstændige upartiskhed. Tiltalte og den pågældende lægdommer har måske haft et økonomisk mellemværende, som har givet anledning til uenighed. Det er de juridiske dommere, der træffer afgørelsen om sådanne habilitetsspørgsmål.

Betaling for hvervet som lægdommer

Lægdommere får for tiden 1.100 kr. pr. dag og 120 kr. for hver nat, de er borte fra hjemmet i anledning af hvervet.

Hvis en lægdommer må rejse mere end 3 kilometer, får lægdommeren desuden godtgjort udgifter til transport. Ved befordring med offentligt transportmiddel godtgøres udgiften til standardbillet. Benyttes eget transportmiddel, ydes godtgørelsen efter statens laveste kilometertakster for kørsel med bil eller cykel.

Domstolene skal give oplysning til skattevæsenet om udbetalingen af de nævnte beløb og indeholde A-skat af honoraret. Beløbet bliver indbetalt på den pågældendes Nem-konto.

Hvilke straffesager er domsmandssager?

Alle straffesager behandles ved byretten i 1. instans. Landsretten behandler kun straffesager som ankeinstans.

Det er lovens hovedregel, at domsmænd skal medvirke ved behandlingen af sagerne.

Der gælder imidlertid vigtige undtagelser. Der medvirker som regel ikke domsmænd, når der alene er påstand om bødestraf. Hvis sagen er af særlig indgribende betydning for tiltalte eller af særlig offentlig interesse, skal domsmænd dog alligevel medvirke.

En anden undtagelse, som omfatter et stort antal sager, er tilståelsessager, hvor den sigtede erkender sig skyldig og ønsker sagen afgjort på denne måde. De sager bliver afgjort af den juridiske dommer alene. Den dømte eller anklagemyndigheden kan anke sagen til landsretten, hvor der som hovedregel vil medvirke domsmænd.

Når en straffesag har været pådømt af byretten og landsretten, kan den normalt ikke behandles yderligere. Derfor bliver landsrettens dom den endelige afgørelse af, hvad der kan anses for bevist eller ikke bevist. Højesteret behandler kun straffesager som 3. instans, hvilket betyder, at det kræver Procesbevillingsnævnets tilladelse, hvis en straffesag skal for Højesteret. Højesteret kan dog ikke tage stilling til skyldsspørgsmålet. Der medvirker ikke lægdommere i Højesteret.

Hovedforhandlingen i domsmandssager

Når domsmænd medvirker i byretten, består retten af en juridisk dommer og to domsmænd. Den juridiske dommer er retsformand. I landsretten består retten af tre juridiske dommere og tre domsmænd. En af de juridiske dommere er retsformand.

Inden rettens medlemmer går ind i selve retslokalet, afholdes et kort møde mellem dommeren/dommerne og domsmændene. Retsformanden orienterer domsmændene om navnet på tiltalte, anklageren, forsvareren og vidnerne samt de personer, som forbyrdelsen er gået ud over.

Inden forhandlingerne begynder, skal domsmændene nemlig have lejlighed til at fremkomme med oplysning om forhold, som kan medføre, at de på grund af inhabilitet ikke kan medvirke i sagen.

Domsmandene skal underskrive en erklæring, hvori de »på ære og samvittighed lover, at de som domsmænd opmærksomt vil følge forhandlingerne i retten og dømme således, som de finder ret og sandt at være efter loven og sagens bevisligheder«.

Domsmand deltager på lige fod med de juridiske dommere. De medvirker ikke kun ved selve domsafgørelsen, men også ved de kendelser og beslutninger, som eventuelt skal træffes under hovedforhandlingen. Efter loven skal en del afgørelser, der nærmest angår ledelsen af forhandlingerne i retssalen, dog træffes af retsformanden alene, men i alle vigtigere afgørelser er domsmændene med. Det gælder først og fremmest bedømmelsen af beviserne i sagen. Domsmandene skal således tage stilling til, om den tiltalte er skyldig i det forhold, som han eller hun er tiltalt for, herunder om handlingen er begået med forsæt eller ved strafbar uagtsomhed. Domsmandene skal også tage stilling til, hvilken straf der skal fastsættes, både straffens størrelse eller længde, og om den skal være betinget eller ubetinget. Derimod deltager domsmændene ikke i afgørelsen af, om en tiltalt skal varetægtsfængsles eller forblive varetægtsfængslet efter dommen eller i afgørelsen af eventuelle erstatningskrav mod tiltalte.

Tiltalen er beskrevet i et anklageskrift, der udleveres til hvert af rettens medlemmer. I landsretten er anklageskriftet gengivet i den indankede dom. Kun det, der bliver sagt i retten, kan tillægges betydning ved sagens afgørelse. Det er altså ikke forudsat, at dommerne eller domsmændene forinden har sat sig ind i sagens dokumenter. Det er anklagemyndigheden, der har til opgave at bevise, at tiltalte er skyldig i de forhold, som han tiltales for. Er der en rimelig begrundet tvivl om tiltaltes skyld, skal han frifindes.

Hovedforhandlingen begynder med, at anklageskriftet eller den indankede dom bliver læst op. Herefter kan anklageren blive bedt om kort at redegøre for sagen, men i reglen går man straks over til bevisførelsen, som er det centrale i en straffesag. Først bliver tiltalte afhørt og derefter vidnerne. Dokumenter af betydning for sagen bliver gennemgået og forevist retten. Er der punkter, som

domsmændene ønsker yderligere belyst, har de adgang til at stille spørgsmål, efter at have fået ordet af retsformanden, som leder forhandlingerne i retten.

Når bevisførelsen er slut, gør anklagemyndigheden og derpå tiltalte forsvarer rede for, hvordan de bedømmer sagen – kaldet proceduren. Inden retten trækker sig tilbage for at votere, får tiltalte ordet.

Voteringen i domsmandssager

Ved votering forstås rettens rådslagninger og afstemninger. Tilhørere må ikke overvære voteringen. Domsmand og dommere har tavshedspligt med hensyn til, hvad der bliver sagt under voteringen, og kan straffes for uberettiget at videregive eller bruge disse oplysninger. Domsmandene må heller ikke tage genparter af sagens akter med, når de forlader retten. Domme, kendelser og andre beslutninger bliver vedtaget ved afstemning efter forudgående rådslagning. Retsformanden leder rådslagningen og afstemningen. Han stemmer sidst og domsmand altid først, den yngre før den ældre. Afstemningen sker mundtligt, og resultatet af afstemningen skrives ned og underskrives af alle rettens medlemmer.

For enhver afgørelse skal der være stemmeflertal. Ved lige stemmetal – som kan forekomme i landsretten – gælder med hensyn til skyldsspørgsmålet og strafudmålingen det resultat, der er gunstigst for tiltalte. Bortset herfra gælder ved lige stemmetal den regel, at retsformandens stemme gør udslaget.

Retten træffer først afgørelse om skyldsspørgsmålet. Findes tiltalte skyldig, træffer retten derefter afgørelse om fastsættelse af straf eller andre særlige foranstaltninger og om dommen skal være betinget eller ubetinget.

I praksis er der som regel ikke nogen skarp sondring mellem rådslagning og afstemning. Efter at retsformanden kort har gennemgået sagen og bevismaterialet, går man over til rådslagningen. Den foregår som en uformel drøftelse af de foreliggende problemer, og hvert af rettens medlemmer har lejlighed til at fremsætte sine synspunkter. Det er vigtigt, at domsmandene ikke holder sig tilbage under denne drøftelse af sagen. De bør klart give udtryk for deres opfattelse af, hvordan de bedømmer de foreliggende tvivls spørgsmål. De udtalelser, der således fremkommer fra rettens medlemmer,

kan give anledning til nye indlæg fra andre af rettens medlemmer. Denne uformelle drøftelse giver meget ofte et klart billede af, hvordan hver enkelt ser på sagen. En egentlig afstemning vil da være overflødig, og retsformanden kan nøjes med at konstatere, at der er enighed om resultatet; i modsat fald finder en formel afstemning sted.

Selve dommen bliver formuleret af den/de juridiske dommere. Domsmændenes navne nævnes ikke i dommen. Hvis der ikke har været enighed om afgørelsen, har mindretallet ret til i dommen at få optaget en bemærkning om, hvorledes den eller de pågældende har stemt for, at sagen skulle afgøres (en såkaldt dissens). Der angives ikke navne i dissensen.

Ved domsafsigelsen bliver dommens konklusion læst op i retten, mens alle står op. Det er ikke nødvendigt, at domsmændene er til stede ved selve domsafsigelsen, men da dommen normalt afsiges i tilslutning til hovedforhandlingen, er det almindeligt, at domsmændene overværer domsafsigelsen. Hvis der er afgivet dissens til dommen, gør retsformanden opmærksom på det efter domsafsigelsen. En dissens kan nemlig have betydning for tiltaltes eller anklagemyndighedens overvejelser om anke af dommen.

Særligt om nævningesager

Fra den 1. januar 2008 behandles også nævningesager i 1. instans ved byretten.

Nævningesager er navnlig sager, hvor der er spørgsmål om straf af fængsel i 4 år eller derover eller sager, hvor der bliver spørgsmål om dom til anbringelse eller forvaring. Det drejer sig i praksis især om sager, hvor der er rejst tiltale for manddrab eller for særlige grove tilfælde af brandstiftelse, voldtægt eller røveri. Også disse sager kan dog, hvis den tiltalte erkender sig skyldig, behandles ved byret uden medvirken af lægdommere. Tiltalte kan også fravælge nævningebehandling og i stedet få sagen behandlet som domsmandssag.

I nævningesager ved byretten består retten af 3 juridiske dommere og 6 nævninger. I nævningesager ved landsretten består retten af 3 juridiske dommere og 9 nævninger. Én af de juridiske dommere er rettens formand, som leder forhandlingen i retten.

Nævningerne og dommerne skal være adskilt indtil voteringen efter forhandlingen i retten. I retslokalet sidder de derfor også adskilt. Nævningerne sidder i den rækkefølge, de er udtaget. Når nævningerne kommer ind i retslokalet, får de udleveret en ekstrakt, der indeholder anklageskriftet og sagens dokumenter. Ekstrakten må ikke benyttes uden for retslokalet før voteringen. Nævningerne må ikke udlevere ekstrakten til andre og må ikke tage den med hjem.

Nævningerne må i øvrigt ikke tale eller have forbindelse med nogen om sagen uden for retslokalet, indtil dommen er afsagt. I retslokalet må de kun have samtale eller forbindelse til dommerne.

Hovedforhandlingen i en nævningesag i byretten indledes med, at anklageskriftet læses op. I landsretten læses byrettens dom op.

Derpå aflægger hver af nævningerne et løfte om »på ære og samvittighed opmærksomt som nævning at følge forhandlingen i retten og dømme således, som de hver især finder rigtigt efter loven og beviserne i sagen«. Nævningerne svarer herpå hver for sig stående: »Det lover jeg på ære og samvittighed«.

Anklageren får herefter ordet for kort at redegøre for tiltalen.

Derefter følger bevisførelsen med afhøring af tiltalte og vidner samt gennemgang af dokumenter, der har betydning for sagen. Ligesom i domsmandssager har nævningerne adgang til at stille spørgsmål til dem, der afhøres, efter at have fået ordet af retsformanden. Nævningerne deltager ikke i rettens afgørelser af procesledende karakter og om bevisførelsen under forhandlingen.

Når bevisførelsen er slut, gør anklagemyndigheden og derpå tiltaltes forsvarer rede for, hvordan de bedømmer skyldsspørgsmålet – kaldet proceduren. Inden skyldsspørgsmålet optages til kendelse, får tiltalte ordet.

I nævningesager afgøres skyldsspørgsmålet af nævningerne og dommerne i fællesskab under ledelse af rettens formand. Retsformanden vejleder nævningerne om de regler, der gælder for rådslagning og afstemning (voteringen).

Ved afstemningen om skyldsspørgsmålet har hver dommer og hver nævning 1 stemme. Nævningerne afgiver deres stemme først, idet retsformanden afkræver hver enkelt nævning dennes stemme i den rækkefølge, hvori nævningerne er udtaget. Dernæst stemmer dommerne, sådan at retsformanden afgiver sin stemme sidst.

Kendelsen om skyldsspørgsmålet skal angive, hvor mange nævninger og dommere der har stemt for henholdsvis frifindelse og domfældelse. For at der kan ske domfældelse i byretten skal 4 nævninger og 2 juridiske dommere stemme for. I landsretten skal 6 nævninger og 2 juridiske dommere stemme for domfældelse. Kendelsen skal endvidere indeholde en begrundelse for resultatet og, hvis der ikke er enighed, for eventuelle mindretals synspunkter.

Hvis nævningernes og dommernes svar på skyldsspørgsmålet går ud på, at tiltalte ikke er skyldig, afsiger retten straks frifindelsesdom.

Hvis nævningerne og dommerne har fundet tiltalte skyldig, fortsætter forhandlingen med, at anklagemyndigheden og forsvareren under en procedure udtaler sig om sanktionsspørgsmålet (hvad der skal ske med den skyldige). Anklageren og derefter forsvareren og tiltalte får ordet for at udtale sig om sanktionen og andre punkter, der ikke tidligere har været grund til at inddrage i forhandlingen. Parterne skal endvidere have lejlighed til at føre de beviser, som er nødvendige i den forbindelse. Parterne må dog ikke rejse tvivl om spørgsmål, som er afgjort ved rettens kendelse om skyldsspørgsmålet.

Spørgsmålet om, hvilken straf eller anden sanktion en tiltalt, som er fundet skyldig, skal idømmes, bliver afgjort af nævningerne og dommerne i for- ening under ledelse af rettens formand. De træder derfor igen sammen til rådslagning og afstemning om fastsættelse af sanktionen.

Ved afstemning om sanktionsspørgsmålet har hver nævning 1 stemme, og de juridiske dommere har tilsammen lige så mange stemmer som nævningerne. Afstemning foregår således, at 2 nævninger og 1 dommer (i landsret- ten 3 nævninger og 1 dommer) skiftevis stemmer, sådan at nævningerne stemmer først, og retsformanden stemmer sidst. Ved lige stemmetal gælder med hensyn til strafudmålingen det resultat, som er gunstigst for tiltalte.

Byrettens afgørelse i en nævningsag kan ankes til landsretten også for så vidt angår skyldsspørgsmålet. Ved anke af skyldsspørgsmålet medvir- ker der også nævninger i landsretten, mens anke om andre forhold, f.eks. procedurefejl eller strafudmålingen, behandles under medvirken af doms- mænd. Landsrettens afgørelse kan kun ankes til Højesteret, hvis Procesbe- villingsnævnet meddeler tilladelse hertil. Højesteret kan dog ikke tage stil- ling til skyldsspørgsmålet. Der medvirker ikke lægdommere i Højesteret.

